

GEOPOLITICKÉ POSTAVENIE RUSKA PO UDALOSTIACH NA UKRAJINE V ROKU 2014

MONIKA KOCHAJDOVÁ¹

Geopolitical Position of Russia after the Events in Ukraine in 2014

***Abstract:** Events in Ukraine in year 2014 significantly contributed to changes in several countries of the world. The subject of the research is to assess the impact of these events on the change of Russia's geopolitical position as their initiator. By comparative analyzing the situation through selected regions and countries, we will get partial conclusions about the regional position of Russia. The result of this research should be a combination of partial conclusions, which lately combined, provide us with a comprehensive picture of the researched problem. The geopolitical position of countries is changing, and that is why this article's task is to record current changes to contribute to hypotheses about their future direction.*

***Key words:** geopolitical position, Russia, Ukraine, events in year 2014*

JEL Classification: N40, F51, F53

1 Úvod

Udalosti na Ukrajine v roku 2014 výraznou mierou ovplyvnili svetovú geopolitiku vrátane geopolitického postavenia Ruska. Rusko zohralo významnú úlohu v týchto udalostiach a priamo z nich aj profitovalo. Tieto udalosti výraznou mierou zasiahli status quo vo svete a ovplyvnili nielen vzájomné vzťahy medzi krajinami, ale aj vnímanie Ruska medzinárodným spoločenstvom.

¹ Ing. Monika Kochajdová, University of Economics in Bratislava, Slovak Republic, e-mail: monika.kochajdova@euba.sk

V článku sa sústreďujeme na analýzu vzťahov krajín z vybraných regiónov s Ruskom. Krajiny a regióny boli vybrané na základe toho, kde podľa nášho názoru boli po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 pozorované najväčšie zmeny, a to buď vo vzájomných vzťahoch, alebo v ich vnímaní Ruska. Vybrané krajiny a regióny sa môžu javiť heterogénne, avšak našou ambíciou je poukázať na zmenu geopolitického postavenia Ruska a práve preto považujeme túto rôznorodosť za nevyhnutnú. Predmetom týchto analýz bolo zhodnotenie situácie po roku 2014, konkrétne, ako tieto krajiny reagovali na udalosti na Ukrajine a ako sa tieto udalosti prejavili vo vnímaní Ruska. Práve to, ako je Rusko týmito krajinami vnímané, predstavuje najvýznamnejší faktor na vyvodenie záveru o jeho geopolitickom postavení.

2 Metodológia

Na vyvodenie konkrétnych záverov sme použili viaceré metódy. Deskripciou sme opísali situáciu medzi Ruskom a vybranou krajinou po roku 2014. Následne sme faktorovou analýzou zhodnotili túto situáciu a v zmysle hypotézy sme sformulovali čiastkový záver o vzťahoch Ruska s danou krajinou a o ich možnom budúcom vývoji.

Hlavným cieľom tohto výskumu je na vybraných regiónoch a štátoch posúdiť vplyv udalostí na Ukrajine v roku 2014 na geopolitické postavenie Ruska. Na základe analýzy štúdií zaoberajúcich sa touto problematikou sme si stanovili hypotézu, ktorú v závere tohto výskumu potvrdíme alebo vyvrátíme. Hypotéza (H1) znie: „Intervencia Ruska na východnej Ukrajine v roku 2014 a následná anexia Krymu negatívne ovplyvnili geopolitické postavenie Ruska.“

Pri vyvodzovaní záverov sme čerpali z internetových zdrojov, z rôznych štúdií a najmä z brífingov výskumných služieb Európskeho parlamentu. Záverom tohto článku má byť prehľad vzťahov medzi vybranými krajinami a Ruskom, pričom sa snažíme zhodnotiť vplyv udalostí na Ukrajine v roku 2014 na ruské geopolitické postavenie. K formulácii tohto záveru dopomohlo vypracovanie komparácie indikátorov poukazujúcich na interakciu s Ruskom, na základe ktorej sme boli schopní čiastočne posúdiť afinitu skúmaných krajín voči Rusku. Takýto prehľad vzťahov má prispieť k zhodnoteniu súčasnej geopolitickej sily Ruska v skúmaných regiónoch. Zároveň má slúžiť ako základ pre budúce debaty týkajúce sa významných udalostí a ich vplyvu na geopolitické postavenie vybraných krajín medzinárodného spoločenstva.

3 Geopolitické postavenie ruska po Roku 2014 z pohľadu vybraných regiónov

3.1 Pobaltské štáty

Pobaltskými štátmi na účely tohto výskumu rozumieme Litvu, Lotyšsko a Estónsko. Na účely tohto článku považujeme tieto tri štáty za en bloc entitu, pretože ich vzťah k Rusku je rovnaký a po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 došlo k zmenám obdobného charakteru. Geograficky sa tieto krajiny nachádzajú v tesnej blízkosti Ruska, čo spôsobuje, že v týchto krajinách môžeme očakávať snahy Ruska o udržanie vplyvu a spolupráce. To isté sa však nedá tvrdiť aj o týchto pobaltských štátoch, ktoré sa snažia nadviazať úzku spoluprácu so západnými krajinami a najmä s NATO a EÚ. Významný medzník pri dosahovaní dosiahli tieto krajiny v roku 2004, keď sa im podarilo získať členstvo v NATO (NATO, 2019). Získaním členstva v organizácii kolektívnej bezpečnosti získali tieto krajiny podporu organizácie, ktorá je schopná konkurovať agresívnej zahraničnej politike Ruska. Členstvom v NATO pobaltské štáty získali de facto ochranu garantovanú článkom 5 Severoatlantickej zmluvy (MZV SR, 2004) a zastrášovacie mechanizmy v podobe jadrového arzenálu spojencov (Bernstein, 2018, str. 9). Avšak po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 sa tieto obavy ešte viac umocnili. Uvedené obavy sa prejavujú najmä v zvýšenej vojenskej spolupráci s NATO. Vojenská prítomnosť NATO sa postupne zvyšuje, pričom v roku 2017 bolo v týchto krajinách prítomných viac ako 3 000 zahraničných jednotiek. Taktiež prostriedky, ktoré jednotlivé krajiny vynakladajú na svoju obranu, sa zvyšujú a medzi rokmi 2014 až 2018 Litva a Lotyšsko dvojnásobne zvýšili svoje výdavky na obranu, čím sa približujú podmienke NATO prispievať na obranu vo výške 2 % HDP. Estónsko dokonca zvýšilo výdavky na obranu tak, že prevyšujú 2 % HDP (Chemla a Järviemi, 2019). Priamy útok na člena NATO je vysoko nepravdepodobný. Práve členstvom v NATO sa výrazne znížilo riziko otvorenej agresie. Avšak, ako sa ukázalo na prípade Ukrajiny, Rusko použilo nové prostriedky – hybridnú vojnu, ktorej sa právom môžu obávať aj pobaltské štáty. Tieto prostriedky hybridnej vojny môžu spočívať v utajených akciách, ktorých účelom je útok na integritu a politické vedenie krajiny. Práve politické vedenie v prípade úspechu Ruska môže docieľiť zmenu smerovania krajiny, napríklad aj opätovne na východ. Hybridné aktivity Ruska sa v pobaltských krajinách sústreďujú napríklad aj na kybernetické operácie, šírenie propagandy alebo dezinformácií, prostredníctvom ktorých podnecujú ruské menšiny k extrémizmu v daných krajinách, čím sa zvyšuje spoločenské napätie v krajine. Výsledkom

takéhoto napätia môže byť aj zvýšenie šancí na vypuknutie vnútorného konfliktu. Pobaltské štáty, ako členské štáty EÚ, sa snažia o čo najužšiu integráciu do európskych ekonomických štruktúr. Zámerom tejto integrácie je v čo najväčšej miere oslabiť svoju ekonomickú závislosť od Ruska. Tieto snahy môžeme pozorovať na energetickom sektore v týchto krajinách, konkrétne na distribučných sieťach elektrickej energie. V roku 2016 sa Litva napojila na európsku elektrickú sieť vedúcu cez Poľsko. Estónsko a Lotyšsko sa plánujú napojiť na túto sieť do roku 2025, čím by sa zbavili svojej závislosti od Ruskej elektrickej siete (Chemla a Järviemi, 2019).

Prístup pobaltských krajín k Rusku sa po roku 2014 výraznou mierou zmenil. Uvedomujúc si riziká späté s použitím hybridnej vojny sa tieto krajiny čoraz väčšou mierou pripravujú na potenciálny útok. Zvýšením výdavkov na obranu a zabezpečením prítomnosti vojenských síl organizácie NATO sa aspoň čiastočne vytvára pocit bezpečia pre obyvateľov týchto krajín. Môžeme očakávať, že zvyšovanie výdavkov na obranu je len prvým krokom k vytvoreniu stabilného a bezpečného prostredia, ktoré by bolo schopné čeliť súčasnému a potenciálnemu budúcemu tlaku Ruska. Na strane druhej je potrebné tieto krajiny podporiť nielen vojensky, ale aj ekonomicky. Dôraz sa kladie na ich snahy diverzifikovať hospodárstvo a zbaviť sa ekonomickej závislosti od Ruska. Dosiahnutím ekonomickej nezávislosti od Ruska vo všetkých oblastiach hospodárstva týchto krajín by sa obmedzil vplyv Ruska v pobaltských krajinách. Obmedzenie vplyvu sa prejaví najmä v strate prostriedkov, prostredníctvom ktorých mohlo dochádzať k vydieraniu alebo k vyvíjaniu tlaku na tieto krajiny. Záverom tejto časti si dovoľujeme uviesť, že pobaltské štáty vnímajú Rusko po jeho konaní na Ukrajine ako potenciálnu hrozbu, s ktorou je nevyhnutné obchodovať, pričom pri takomto obchodovaní je potrebné postupovať s vysokou obozretnosťou.

3.2 Zakaukazské štáty

Na účely tohto výskumu budeme medzi zakaukazské štáty radiť Gruzínsko, Azerbajdžan a Arménsko. V prípade zakaukazských štátov nemôžeme uplatniť rovnaký prístup ako pri pobaltských štátoch a vnímať ich ako en bloc entitu, a to z dôvodu diverzity zmien, ktoré nastali po udalostiach na Ukrajine v roku 2014. Jednotlivé krajiny v tomto regióne udržiavajú rôzne vzťahy s Ruskom a v posledných rokoch, najmä po roku 2014, sa tieto vzťahy zmenili. V žiadnom prípade nemôžeme uviesť, že by tieto krajiny zastávali rovnaký postoj voči Rusku ako pobaltské štáty.

Azerbajdžan sa snažil vystupovať v medzinárodných vzťahoch ako neutrálna krajina, ktorá sa snažila udržiavať dobré vzťahy ako s Európou, tak aj s Ruskom. Avšak vzťahy s Európou a Západom všeobecne po roku 2013 začali upadať, pričom v roku 2014 vedenie krajiny uplatnilo protizápadnú rétoriku, v ktorej obvinilo Západ na čele s USA z účasti na udalostiach vedúcich k ukrajinskej revolúcii. Zároveň obvinilo vedenie krajiny politickú opozíciu zo spolupráce so Západom a zo snáh vyvolať podobnú revolúciu v Azerbajdžane (Shiriyev, 2019, str. 10). Uvedené skutočnosti viedli Azerbajdžan k užšej spolupráci s Ruskom. Vytvorenie modelu užšej ekonomickej spolupráce s Ruskom by bolo veľkou výhrou pre Azerbajdžan. Aj napriek tomu, že rétorika voči Západu je prevažne zhodná s tou ruskou, Azerbajdžan vníma potenciálnu spoluprácu veľmi opatrne, a to najmä v svetle udalostí na Ukrajine. Rusko tlačí Azerbajdžan do užšej ekonomickej spolupráce, ktorá by sa mala zefektívniť vstupom do Eurázijskej ekonomickej únie (ďalej aj ako „EEU“), na čele ktorej stojí Rusko (Shiriyev, 2019, str. 29). V Rusku sa taktiež nachádza početná komunita Azerbajdžancov, ktorí tam pracujú, a tak sa časť ich zárobku v podobe remitencií vracia naspäť do Azerbajdžanu. Prostredníctvom týchto pracujúcich Rusko priamo šíri v Azerbajdžane nielen svoju kultúru a jazyk, ale aj informácie a propagandu. Podľa prieskumov v roku 2015 väčšina Azerbajdžancov uverila ruským vyhláseniam, že za konfliktom na Ukrajine sú USA a západné krajiny (Gerber a Zavisca, 2016, str. 94). Práve pomocou svojich médií a ruského jazyka dokáže Rusko kontrolovať prúdenie informácií a ovplyvňovať tým verejnú mienku v krajine. V tomto smere môžeme sledovať, že Azerbajdžan sa začína orientovať viac na Rusko, v ktorom vidí nielen ideologického, sociokultúrneho, ale aj ekonomickeho spojenca, a nemôžeme vylúčiť, že by v budúcnosti mohlo dôjsť aj k prípadnej vojenskej spolupráci.

Arménsko ako jediný vojenský spojenec Ruska v regióne zastáva strategicky významnú úlohu pre Rusko. V Arménsku sa nachádza 102. vojenská letecká základňa, ktorá posilňuje politický a vojenský vplyv na vládu v Jerevane (Abrahamyan, 2015, str. 1). Arménsko nemá vytvorené priateľské styky s ostatnými štátmi v regióne, čo spôsobuje, že je v značnej miere závislé od Ruska. Uvedená závislosť sa prejavuje najmä vo vojenskej spolupráci a ekonomickej spolupráci, ktoré spočívajú v členstve Arménska v EEU a vo významnej bilaterálnej dohode medzi Ruskom a Arménskom s názvom 3G, ktorá spočíva v dodávke lacných zbraní (guns), lacnom plyne (gas) a lacných tovarov (goods) (Giragosian, 2019). V Arménsku vplyvom Zamatovej revolúcie v roku 2018 a podpisom CEPA v roku 2017 (European External Action Service, 2019) došlo k podstatným zmenám v smerovaní krajiny. Arménsko sa snaží postupne

zbaviť svojej úplnej závislosti od Ruska tým, že sa snaží budovať obchodné vzťahy s EÚ a susednými štátmi. Napriek udalostiam v roku 2014 na Ukrajine Arménsko vníma Rusko ako vysoko dôležitého strategického partnera, potrebného nielen v oblasti obchodu a ekonomiky, ale aj v oblasti bezpečnosti a vojenskej spolupráce. Na druhej strane si dovoľujeme tvrdiť, že Arménsko Rusko nepovažuje za partnera spoľahlivého a dôvera voči Rusku sa vplyvom týchto udalostí naštrbila ešte viac.

Medzi Ruskom a Gruzínskom panuje najviac viditeľná nevraživosť a nedôvera spomedzi všetkých krajín regiónu. Konflikt z roku 2008 zanechal na obyvateľoch tejto krajiny trvalé následky, ktoré pretrvávajú až dodnes. Udalosti v roku 2014 ešte viac upevnili vnímanie Ruska ako agresora. Aj napriek prevládajúcej nevraživosti pozorujeme gruzínsku závislosť od exportu do Ruska. Rusko je významným obchodným partnerom pre krajiny v tomto regióne. Práve export do Ruska je dvojsečnou zbraňou pre Gruzínsko. Na jednej strane sú relatívne stabilné príjmy, ktoré sa generujú pri obchode s Ruskom. Na druhej strane však existujú vysoké riziká, keďže Rusko môže meniť a udávať podmienky relatívne svojvoľne, a tým priamo ovplyvňovať gruzínsku ekonomiku. Túto závislosť si uvedomujú aj gruzínski obchodníci, ktorí na tento problém poukazujú a snažia sa orientovať na iné krajiny, čím by sa trh viac diverzifikoval a odstránila by sa závislosť od Ruska. Tieto snahy sa prejavili aj v podpise asociačnej dohody s EÚ v roku 2014 (European External Action Service, 2018). Aj napriek možným ekonomickým represiam je vláda Gruzínska ochotná pokračovať vo vytváraní príležitostí s ďalšími krajinami okrem Ruska. Udalosti v roku 2008 v spojení s udalosťami v roku 2014 len utvrdzujú Gruzínsko o agresívnej povahe ruskej zahraničnej politiky. Občania Gruzínska sú veľmi citliví na akékoľvek prejavy rusofilných nálad, čo sa prejavilo aj v protestoch z roku 2019. Sme toho názoru, že Gruzínsko bude Rusko vnímať ako agresora a ako nedôveryhodného partnera dovedy, kým bude pokračovať vo svojej agresívnej expanzívnej politike a bude podporovať Južné Osetsko a Abcházsko.

Pri zakaukazských krajinách nie je také jednoznačné zhrnúť politické postavenie Ruska. Pre každú krajinu z regiónu sa po roku 2014 vnímanie Ruska do istej miery zmenilo. Niektoré krajiny začali užšie spolupracovať s Ruskom, iné sa snažia o zníženie závislosti od ruského obchodu. Tento región prechádza výraznejšou polarizáciou. Rusko je vnímané ako krajina buď ekonomického a vojenského spojenca, alebo agresora a potenciálna hrozba. Uvádzame, že strach, nevraživosť a európske integračné procesy môžu zvýšiť napätie v regióne. Toto napätie môže prerásť aj napríklad do lokálneho konfliktu alebo

otvorí krajinu obdobným hrozbám ako tým, ktoré sa odohrali na Ukrajine v roku 2014.

3.3 Ukrajina

V prípade Ukrajiny došlo k najvýraznejšiemu zhoršeniu vzťahov s Ruskom a práve z toho dôvodu považujeme za dôležité sa v tomto článku venovať aj tejto krajine. Rusko použitím hybridnej vojny docielilo svoje zámery zabrániť Ukrajine v podpísaní asociačnej dohody s EÚ. Tento zámer sa podarilo Rusku uskutočniť a prezident Janukovič v roku 2013 upustil od podpísania tejto dohody (Morris, 2014). Uvedená skutočnosť vyvolala v krajine masové protesty, ktoré viedli k chaosu a neskôr aj vnútornému ozbrojenému konfliktu. Vyvrcholením ruského plánu bolo referendum na Kryme, ktorého výsledkom bolo vyslovenie „vôle“ obyvateľov Krymu stať sa súčasťou Ruska. Neskôr sa podobné referendá uskutočnili aj v regiónoch Donbas a Luhansk. V reakcii na tieto referendá vyslala vláda vojenské jednotky do týchto regiónov a došlo k vojenskému konfliktu, ktorý pretrváva dodnes.

Oddelenie Krymu od Ukrajiny a jeho pripojenie k Rusku a zároveň podozrenia, že Rusko podporuje separatistov na východe Ukrajiny, prispeli k hlbokému rozvráteniu vzťahov medzi Ukrajinou a Ruskom. Avšak Ukrajina nie je vnútorne jednotná vo vnímaní krymskej otázky. Západná a stredná časť krajiny sa zhodujú v názore, že Krym je súčasťou Ukrajiny, pričom až 69 % zúčastnených v prieskume odpovedalo, že Krym by mal byť súčasťou Ukrajiny. Vo východnej a južnej časti sa však stále objavujú názory (tento názor zastáva až 16 % zúčastnených), že Krym by mal byť súčasťou Ruska (Ukrainian Liaison Office in Brussels, 2018).

Od uvedených udalostí panuje v krajine celková nevraživosť voči Rusku, najmä na západe krajiny, ktorý sa snaží o hlbšiu integráciu s európskymi štruktúrami, najmä s EÚ. Zlé vzťahy s Ruskom sa prejavili aj v medzinárodnej sfére, kde Ukrajina iniciovala na Európskom súde pre ľudské práva konanie voči Rusku (zo dňa 13. 03. 2014) z dôvodu, že dochádza k porušovaniu práv ukrajinských obyvateľov žijúcich na Kryme (EHCR, 2019). Podľa nášho názoru prípadné rozhodnutie v prospech Ukrajiny môže uplatnením extenzívneho výkladu implicitne naznačovať, že došlo k neoprávnenému získaniu kontroly nad Krymom. Sme toho názoru, že takéto rozhodnutie by pomohlo Ukrajine získať prípadnú ďalšiu politickú alebo inú potrebnú pomoc proti silnejúcemu ruskému tlaku.

Séria sankcií EÚ z roku 2014 prispela k zníženiu podpory separatistov na východe krajiny, čím sa vytvoril priestor pre ukrajinské vládne jednotky získať územie kontrolované separatistami. Uvedené sa nepodarilo aj kvôli zlej hospodárskej situácii v krajine. Pred rokom 2014 bol ukrajinský obchod úzko naviazaný na ten ruský. V roku 2013 dosahoval ruský export na Ukrajinu 23 796 mil. dolárov, čo predstavovalo 32,38 % ruského exportu do krajín SNŠ. V roku 2015 dosahoval ruský export na Ukrajinu 9 295 mil. dolárov, čo predstavuje len 14,48 % z celkového ruského exportu do krajín SNŠ (FSGS, 2019). Vyvrcholením doslova nepriateľských vzťahov s Ruskom bolo vystúpenie Ukrajiny zo SNŠ v roku 2018 (RFERL, 2018).

Vzťahy medzi Ukrajinou a Ruskom sú hlboko rozvrátené. Ukrajina v súčasnosti vníma Rusko ako agresora, ktorý protiprávnym spôsobom zabral časť jej územia. Zároveň ak tento agresor nepriamo podporuje separatistov na východe krajiny, ktorí sa snažia o destabilizáciu krajiny, nemôžeme očakávať, že by sa tento stav v blízkej budúcnosti zmenil. Túto situáciu možno prirovnať k situácii v Gruzínsku a môžeme rovnako predpokladať, že pokiaľ bude trvať ozbrojený konflikt v krajine a Rusko bude ovládať Krym, tak nemôže dôjsť k zmene negatívneho vnímania Ruska Ukrajinou.

3.4 Európska únia

Európska únia po udalostiach v roku 2014 zaujala voči Rusku striktné stanovisko. Konanie Ruska na Kryme označila za anexiu a zaviedla voči Rusku komplexné niekoľkostupňové sankcie už v roku 2014 (Russell, 2016, str. 1,2). Tieto sankčné opatrenia boli rozdelené do niekoľkých stupňov, pričom k týmto sa neskôr pridali aj inteligentné sankcie namierené konkrétne voči oblasti Krymu.

Prvý stupeň sankcií predstavoval zavedenie diplomatických sankcií, ktoré spočívajú v pozastavení rokovaní o vízových procesoch, a taktiež sa zrušili všetky pripravované bilaterálne summity medzi týmito krajinami.

Druhý stupeň sankcií sa týkal zavedenia konkrétnych opatrení proti jednotlivcom a organizáciám. Tento stupeň spočíval vo vytvorení listu jednotlivcov a organizácií, ktorým boli následne zmrazené prostriedky a uložené cestovné obmedzenia (Russell, 2016, str. 3).

Tretí stupeň zahŕňa ekonomické sankcie spočívajúce v zavedení obmedzení proti ruskému finančnému, energetickému a vojenskému sektoru. Tieto sankcie zahŕňali nasledovné opatrenia:

- obmedzenie prístupu Ruska na európske kapitálové trhy, príslušníci EÚ a európske spoločnosti nie sú oprávnené požičať peňažné prostriedky na obdobie dlhšie ako 90 dní piatim hlavným ruským štátom vlastneným bankám;
- zbraňové embargo: zákaz obchodovania so zbraňami s Ruskom, zákaz vývozu prostriedkov duálneho využitia (civilné/vojenské) vojenským klientom;
- obmedzenú spoluprácu s Ruskom v oblasti energetického sektora, zákaz vývozu inovatívnych ťažobných technológií.

Komplexné sankčné opatrenia uzavierajú sankcie proti krymskej oblasti, ktoré spočívajú v zákaze všetkého dovozu z Krymu bez predošlého súhlasu ukrajinských autorít. Neskôr boli tieto sankcie rozšírené o zákaz investícií a exportu do strategických sektorov na Kryme. Posledné rozšírenie týchto sankcií spočívalo v zákaze investícií do všetkých sektorov týkajúcich sa európskych výletných lodí smerujúcich na Krym (Russell, 2016, str. 4).

V roku 2016 sa zišli ministri zahraničných vecí členských štátov EÚ a zhodli sa na prijatí 5 záväzných princípov EÚ pri riešení vzťahov medzi Ruskom a Európskou úniou. Týmito princípmi sú:

- trvanie na úplnej implementácii Minských dohovorov, predtým ako budú ekonomické sankcie proti Rusku zrušené;
- prehlbovanie užších vzťahov s bývalými sovietskymi republikami na východných hraniciach EÚ (vrátane Ukrajiny) a v strednej Ázii;
- stať sa odolnejšími proti ruským hrozbám, ako sú energetická bezpečnosť, hybridné hrozby a šírenie dezinformácií;
- napriek napätiu selektívne vstupovať do spolupráce s Ruskom v niektorých otázkach zahraničnej politiky, medzi ktoré patria spolupráca na Blízkom východe, boj proti terorizmu a klimatické zmeny;
- zvýšiť podporu pre ruskú občiansku spoločnosť a presadzovať kontakty ľuďia-ľuďom, keďže sankcie sú zamerané viac na režim než na ruských obyvateľov.

Z uvedeného vyplýva, že EÚ nemá záujem úplne upustiť od spolupráce s Ruskom a už vôbec nemôžeme uvažovať, že by sa ho sankciami snažilo úplne izolovať. EÚ je ešte stále do istej miery závislá od ruského energetického exportu, keďže až 1/3 spotreby zemného plynu a ropy tvorí import z Ruska (Russell, 2018a, str. 4). EÚ s Ruskom spolupracuje aj na Blízkom východe

v otázke boja proti terorizmu, ktorý je stále aktuálnou hrozbou pre celý svet. Ďalej spolupracujú na rokovaníach vzhľadom na iránsky jadrový program alebo aj ako členovia Kvarteta Blízkeho východu, ktorí sa podieľajú na mediácii konfliktu medzi Izraelom a Palestínou. Na druhej strane si EÚ nemôže dovoliť nereagovať na porušenia a hrozby, ktoré sú výsledkom ruskej domácej a zahraničnej politiky. Za tieto aktuálne hrozby môžeme považovať hybridné vedenie vojny, ktoré spočíva napríklad v kybernetických útokoch namierených proti politikom alebo politickým stranám, alebo vojenské cvičenia na východných hraniciach EÚ. Účelom týchto cvičení je podľa nášho názoru zámer vyvolať strach v pohraničných krajinách pred ruskou vojenskou silou. Medzi takéto cvičenie patrilo aj cvičenie ZAPAD z roku 2017, na ktorom sa malo podľa oficiálnych zdrojov zúčastniť len 12 700 vojakov, avšak v skutočnosti sa odhaduje, že sa ho zúčastnilo 60 000 až 70 000 vojakov (Johnson, 2017).

Pokiaľ bude Rusko naďalej porušovať hranice stanovené medzinárodným právom a svojou agresívnou politikou šíriť svoj vplyv, tak nebude a nemôže byť vnímané zo strany EÚ ako spoľahlivý partner. EÚ v súčasnosti vníma Rusko ako nevyspytateľného agresora, ktorý porušením medzinárodného práva anektoval územie iného štátu, a na strane druhej ako nutné zlo pri riešení niektorých otázok medzinárodnej spolupráce. Takýto postoj EÚ bude podľa nášho názoru pretrvávajúť dovtedy, kým ruský režim nebude konať v súlade s medzinárodným právom.

3.5 Čína

Po udalostiach v roku 2014 a rozsiahlych sankciách zo Západu bolo Rusko prinútené hľadať nových nielen ekonomických, ale aj strategických partnerov. Jedným z týchto partnerov, s ktorým sa po roku 2014 výraznejšie nenarušili vzťahy, je práve Čína. Vo vzťahu Ruska a Číny nemôžeme hovoriť o spojení alebo o nejakej forme úzkeho zväzku. Moderná Čína ako ekonomický gigant musí dôsledne zvažovať svoje zahraničnopolitické kroky. Súčasne Čína hľadá strategických partnerov so spoločnými strategickými zámermi, s ktorými by bola spolupráca užitočná bez toho, aby Čína musela poskytnúť záruky spoločnej obrany (Odgaard, 2017, str. 1). Vzťah Ruska a Číny je postavený na úzkej koordinácii politických otázok v kľúčových oblastiach, aby sa zabránilo stretu záujmov a aby sa Rusko a Čína mohli sústrediť na svoje geografické a medzinárodné politické záujmy. Najlepšie môžeme vnímať vzťahy Ruska a Číny na ich spoločne presadzovaných záujmoch v centrálnej Ázii. Štáty centrálnej Ázie slúžia ako testovacie pole pre rusko-čínske vzťahy. Medzi krajiny

centrálnej Ázie môžeme zaradiť Kazachstan, Kirgizstan, Uzbekistan, Tadžikistan a Turkmenistan. Z týchto štátov do popredia vystupuje Kazachstan, ktorý je spomedzi týchto štátov najvyspelejší a dokáže čiastočne nezávisle budovať svoju zahraničnú politiku na rozdiel od ostaných krajín tohto regiónu. Stále však môžeme uviesť, že tieto krajiny sú vo veľkej miere ekonomicky, vojensky a politicky závislé od podpory od regionálnych mocností, akými sú práve Čína a Rusko. Ďalším dôvodom tejto závislosti od rusko-čínskej spolupráce je aj fakt, že Západ na čele s USA do roku 2016 neprejavoval výrazný záujem o tento región a tým pádom de facto vplyv západných krajín v tomto regióne upadal.

Negatívne postoje západných krajín voči Číne a najmä voči Rusku po 2014 spôsobili ešte užšie prehlbovanie vzťahov a spolupráce medzi oboma krajinami. Okrem oblastí spoločných záujmov v strednej Ázii sa prejavujú vzájomné vzťahy aj v iných otázkach. Medzi tieto otázky patrí aj otázka spolupráce v boji proti terorizmu. Rusko a Čína v období od roku 2007 do roku 2016 vykonali niekoľko spoločných vojenských cvičení s cieľom zlepšenia boja proti terorizmu v regióne (Odgaard, 2017, str. 6). Aj napriek prvotnej vzájomnej nevráživosti boli obe krajiny schopné prekonať rozdiely a spolupracovať v snahe dosiahnuť spoločný cieľ – mier a bezpečnosť v regióne, ktorý spočíva v aktívnom boji proti terorizmu. Táto zvýšená vojenská kooperácia sa postupne rozširuje aj na iné oblasti. Prejavuje sa aj v obchodovaní s vojenskou technikou medzi Ruskom a Čínou.

Úzka spolupráca sa prejavuje aj v ekonomickej a energetickej sfére. V ekonomickej sfére sú obe krajiny významnými obchodnými partnermi. V roku 2017 dosahoval ruský export do Číny výšku 12,57 % celkového ruského exportu do krajín ďalekého zahraničia, čo zodpovedá sume 38 919 mil. USD. Na druhej strane import tovarov z Číny v roku 2017 dosahoval výšku 23,71 % z celkového ruského importu z krajín ďalekého zahraničia, čo zodpovedá sume 48 056 mil. USD (FSGS, 2019). Aj napriek tomu, že ekonomická spolupráca nie je až tak výrazná, ako by sme si mysleli, dochádza k postupnému rozširovaniu spolupráce medzi EEU a čínskou iniciatívou OBOR. Za jeden z cieľov tejto spolupráce môžeme považovať snahu o potlačenie vplyvu Západu a najmä USA v centrálnej Ázii. V rámci energetického sektora je Rusko významným dodávateľom plynu do Číny. Toto významné postavenie Ruska sa prejavilo aj v podpise dôležitej niekoľko miliardovej dohody s Čínou o zásobovaní ruského plynu do krajiny, ako aj vo vývoji siete ropovodov naprieč centrálnou Áziou (Odgaard, 2017, str. 11).

Okrem ekonomickej a vojenskej spolupráce sa významné vzťahy medzi Čínou a Ruskom prejavujú aj v oblasti medzinárodnej politiky. Aj keď Čína a Rusko nie vždy súhlasia v niektorých otázkach, ako je zrejmé z hlasovania na pôde OSN, zdržujú sa verejnej kritiky jedného proti druhému a koordinujú svoje politiky tak, aby nedošlo k stretu záujmov v kľúčových otázkach.

Vzájomná spolupráca medzi Ruskom a Čínou prináša obom krajinám benefity. Asi najväčším benefitom pre obe krajiny je rozvinutá spolupráca vo vojenskom a bezpečnostnom sektore, čo spôsobuje, že krajiny dokážu vytvoriť relatívne stabilné a bezpečné prostredie v regióne. Na základe tejto stability sa potom môžu sústrediť na budovanie vzťahov na Západe alebo na dosiahnutie iných cieľov.

Výsledky výskumu v tejto časti potvrdzujú zhodnotenie vzájomných vzťahov Ruska a Číny podľa L. Odgaard: „*Čínsko-ruské partnerstvo v súčasnosti demonštruje určitú spoluprácu a spoločný priestor takým spôsobom, ktorý napomáha poskytovať ich vojakom výcvik a možnosti interakcie. Tento vzťah je založený na vzájomnom zameraní sa na uľahčenie koordinácie politik týkajúcich sa použitia sily v oblastiach so spoločnými záujmami, vzájomnou podporou v oblastiach kľúčového významu, kde sa ich záujmy prekrývajú, a na zdržaní sa verejného odmietania správania druhej strany v prípadoch, kde dochádza k rozdielnemu použitiu sily.*“ (ODGAARD, 2017, str. 9) Z uvedeneho vyvodzujeme, že Rusko je významným, dokonca až strategickým partnerom Číny. Po udalostiach v roku 2014 sa tento vzťah ešte viac posilnil a práve preto môžeme očakávať, že ich nadštandardné vzťahy sa budú ešte viac prehĺbovať. Rusko sa bude snažiť dokázať Číne, že dokáže byť významným nielen partnerom, ale aj spojencom. Čína na druhej strane sa bude snažiť o svoju nezávislosť, ale prehĺbujúca spolupráca a vzájomné vzťahy ju prinútiť uzatvárať aj užšie partnerstvá alebo spojenectvá. Sme toho názoru, za častým zavádzaním sankcií proti týmto subjektom môžeme v budúcnosti očakávať vznik takéhoto úzkeho partnerstva.

3.6 Centrálna Ázia

Ako sme načrtli v podkapitole 3.5, tak vzťahy medzi Ruskom a krajinami centrálnej Ázie sú aj po udalostiach v roku 2014 nadštandardné. Krajiny centrálnej Ázie sú ekonomicky závislé od obchodovania s Ruskom a súčasne aj od podpory z Ruska ako jednej z regionálnych veľmocí. Aj Rusko má záujem o prehĺbovanie tejto spolupráce. Keďže sa tieto krajiny nachádzajú v priamej blízkosti Ruska, sú považované za významnú oblasť sféry vplyvu Ruska.

Vzájomnú situáciu medzi krajinami centrálnej Ázie a Ruskom vieme najlepšie demonštrovať na príklade Kazachstanu. Kazachstan má spolu s Ruskom hlboké historické, kultúrne a ekonomické vzťahy. Historické a kultúrne vzťahy sa prejavujú najmä v kultúrnych podobnostiach a schopnosti komunikovať v spoločnom jazyku. Významné vzťahy sa prejavujú aj oblasti spolupráce vo vesmírnom programe. Táto spolupráca sa prejavuje vo využívaní kozmodrómu Baikonur, ktorého prenájom pre ruskú stranu bol predĺžený do roku 2050. Taktiež v roku 2015 sa obe krajiny zhodli na spoločnom výskume nových vesmírnych pohonných rakiet (Putz, 2016).

Kazachstan a Rusko majú medzi sebou rozvinutú úzku vojenskú spoluprácu, ktorá sa prejavuje v oblasti vojenského vzdelávania, posilňovania spolupráce a koordinácie, v budovaní spoločného obranného protivzdušného štítu a mnohom ďalšom. Rusko udržiava túto úzku vojenskú spoluprácu aj občasnými dotáciami v podobe vojenskej techniky. Takáto dotácia sa uskutočnila aj po udalostiach v roku 2014, konkrétne v roku 2016, keď Kazachstan získal obranný protivzdušný systém (Putz, 2016a). V roku 2015 došlo k uzatvoreniu významného vojenského kontraktu na dodávku vojenského materiálu a 23 vojenských bojových lietadiel. Tento kontrakt sa má realizovať v období od 2015 do 2020 (Shibutov, Solozobov a Malyarchuk, 2019, str. 42). Okrem vojenskej techniky zásobuje Rusko Kazachstan aj zbraňami a muníciou.

Postupne sa rozširuje spolupráca oboch krajín aj v ekonomickej oblasti. Táto intenzívnejšia spolupráca sa prejavuje najmä v poľnohospodárskom sektore, a to najmä vplyvom rozsiahlych západných sankcií (Zabortseva, 2016, s. 170). Po zavedení týchto sankcií proti Rusku sa zvýšil počet dovážaných poľnohospodárskych produktov na účely spracovania v potravinárskom priemysle. Až 40 % kazašského exportu smeruje do Ruska. Na druhej strane až 25,87 % ruského exportu do krajín SNŠ smeruje do Kazachstanu (FSGS, 2019). Sme tohto názoru, že pri predĺžovaní platnosti západných sankcií môžeme očakávať ďalšie prehĺbovanie ekonomickej spolupráce medzi oboma krajinami.

Krajiny centrálnej Ázie sú významnou mierou závislé od spolupráce s Ruskom ako jednej z regionálnych veľmocí. Na príklade Kazachstanu sme preukázali, že tieto krajiny pozitívne vnímajú túto spoluprácu a do budúcnosti môžeme očakávať, že vzájomná spolupráca a vzťahy sa budú prehĺbovať. Hodnotíme teda, že aj po udalostiach v roku 2014 sa vzťahy nezhoršili, ale práve, naopak, spolupráca sa posilnila a Rusko si upevnilo svoju pozíciu významného partnera pre tieto krajiny.

3.7 Blízky Východ

Najlepším príkladom na demonštráciu silnejúceho ruského vplyvu v regióne je príklad Sýrie. Avšak nielen v Sýrii, ale aj v iných krajinách Blízkeho východu sa v posledných rokoch stupňuje vplyv Ruska, čím sa priamo posilňuje jeho geopolitické postavenie.

Sýria je významným spojencom Ruska v regióne. Vďaka ruskej námornej základni v Tartúse je Sýria pre Rusko najdôležitejšou krajinou Blízkeho východu. Táto vojenská základňa slúži na zásobovanie ruských námorných jednotiek mimo oblasti Čierneho mora. Rusko intervenciou v Sýrii v roku 2015 sledovalo niekoľko cieľov. Prvým cieľom je udržanie priateľského režimu, ktorý by pokračoval v proruský orientovanej spolupráci, a tým de facto udržaní vojenskej základne. Druhým dôvodom bola podľa nášho názoru snaha dosiahnuť stabilitu v regióne a potlačiť terorizmus v podobe Islamského štátu, ktorý predstavoval priamu hrozbu aj pre samotné Rusko. Zároveň k uvedenej spolupráci prispela aj nevraživosť západných krajín proti Rusku a Sýrii, a preto môžeme uviesť, že bolo len prirodzené, že sa Sýria obrátila na Rusko ako na svojho potenciálneho spojenca.

Rusko si upevňovalo svoju pozíciu v Sýrii niekoľkými spôsobmi. Využitím svojho vplyvu v medzinárodnej sfére a postavením v Bezpečnostnej rade OSN blokuje snahy OSN o prijatie riešení na zlepšenie situácie v Sýrii, ktoré by boli v rozpore so záujmami Ruska. Ďalšia diplomatická pomoc pre Sýriu spočívala v aktívnej účasti Ruska na rokovaní medzi jednotlivými účastníkmi bojov proti Islamskému štátu (Borah, 2017, str. 887).

S cieľom udržania režimu prezidenta Assada Rusko v Sýrii intervenovalo a použilo najmodernejšie vojenské technológie v boji proti Islamskému štátu. Rusko dokonca zaslalo aj lietadlovú loď do Stredozemného mora, čo výrazným spôsobom posilnilo postavenie a vojenskú silu prezidenta Assada. Práve aj vďaka uvedenej vojenskej podpore je režim Assada ešte stále v Sýrii pri moci.

Okrem vojenskej spolupráce sa výraznou mierou posilnila aj ekonomická spolupráca oboch krajín. Revitalizáciou ekonomiky sa postupne obnovujú aj obchodné vzťahy. Po roku 2016 sa obchod s Ruskom začal postupne zvyšovať. Táto obchodná spolupráca sa prejavila napríklad v dohode medzi Ruskom a Sýriou o nákupe jedného milióna ton obilia na nakŕmenie sýrskych obyvateľov vo vládou kontrolovaných oblastiach. Okrem zvýšenej frekvencie

obchodovania sa spolupráca začala prejavovať aj v oblasti energetického priemyslu. V roku 2016 dokonca sýrsky parlament prijal zákon umožňujúci ruským spoločnostiam spravovať sýrsky energetický sektor a vybudovať vojnu zničené energetické siete (Borah, 2017, str. 889).

Pre Sýriu je spolupráca s Ruskom otázkou existenciálneho prežitia. Táto spolupráca je vnímaná ako prostriedok ukončenia krízy. Práve preto je Rusko vnímané Sýriou ako významný, silný a dôležitý partner pre zachovanie súčasného režimu v Sýrii. Čo sa týka ostatných krajín regiónu, tak v Egypte, Iráne a Líbyi došlo v roku 2017 k uzatvoreniu energetických dohôd medzi týmito krajinami a ruskými spoločnosťami (Russell, 2018, str. 11). Vďaka americkej politike sa vytvára v týchto krajinách mocenské vákuum, ktoré v pomerne krátkom čase využilo Rusko, ktoré poskytlo týmto krajinám výhodnú spoluprácu. Touto spoluprácou si Rusko postupne upevňuje svoju dominanciu v tomto regióne. Prehlbovaním svojho vplyvu v regióne sa otvárajú Rusku nové možnosti pôsobenia. Usudzujeme, že okrem energetického sektora sa rozšíri pôsobenie Ruska aj na zbrojársky a technologický sektor alebo iné ďalšie odvetvia. Rozšírenie takéhoto vplyvu bude znamenať, že Rusko sa stane významou lokálnou mocnosťou, čím sa de facto posilní aj jeho geopolitické postavenie.

Na základe syntézy informácií uvedených v tejto kapitole sme vypracovali komparáciu poukazujúcu na rôznorodé oblasti dôležité pre definovanie geopolitickej sily Ruska v konkrétnych skúmaných regiónoch a krajinách. Účelom tejto komparácie je porovnanie indikátorov, ktoré môžu vyvolať zvýšenú afinitu konkrétnych krajín voči Rusku. Z tabuľky 1 je zrejmé, že čím je počet potvrdených oblastí interakcie väčší, tým silnejší môže byť vplyv Ruska v daných krajinách, resp. regiónoch.

Tabuľka 1: Komparácia vybraných indikátorov z hľadiska jednotlivých krajín a regiónov poukazujúcich na interakciu s Ruskom

Krajina	Člen bývalého ZSSR	Spoločná hranica	Vojenská spolupráca	Ekonomická závislosť	Kultúrna blízkosť
Pobaltské krajiny	Áno	Áno	Nie	Nie	Áno
Arménsko	Áno	Nie	Áno	Áno	Áno
Azerbajdžan	Áno	Áno	Nie	Áno	Áno
Gruzínsko	Áno	Áno	Nie	čiastočne	Áno
Sýria	Nie	Nie	Áno	Áno	Nie

Ukrajina	Áno	Áno	Nie	čiastočne	Áno
Čína	Nie	Áno	Áno	Nie	Nie
Krajiny strednej Ázie	Áno	Čiastočne	Áno	Áno	Áno
Európska únia	Nie	Čiastočne	Nie	Nie	Čiastočne

Zdroj: vlastné spracovanie.

4 Záver

Udalosti na Ukrajine v roku 2014 výraznou mierou ovplyvnili geopolitické postavenie niektorých krajín, pričom pre účely tohto článku sme sa zamerali na príklad Ruska. Na vybraných regiónoch a konkrétne jednotlivých krajinách sme si priblížili vzťahy medzi týmito krajinami a Ruskom. Konkrétne sme sa v jednotlivých regiónoch zamerali na rôzne oblasti vzájomnej spolupráce týchto krajín. Z toho sme následne vyvodili čiastkový záver o vnímaní pozície Ruska z pohľadu danej krajiny.

Syntézou všetkých čiastkových poznatkov dochádzame k záveru, že geopolitické postavenie Ruska je v súčasnosti vysoko polarizované, a preto môžeme potvrdiť len čiastočne nami stanovenú hypotézu H1 „Intervencia Ruska na východnej Ukrajine v roku 2014 a následná anexia Krymu negatívne ovplyvnili geopolitické postavenie Ruska.“ Jednotlivé krajiny reagujú na udalosti na Ukrajine z roku 2014 rôzne, a preto nie je možné vyvodiť jednotné stanovisko.

Z nám dostupných informácií vyvodzujeme tvrdenie, že západné a najmä európske krajiny začali po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 vnímať Rusko ako agresora, ktorý svojím konaním porušuje normy medzinárodného práva. Dôsledkom tejto pozície voči Rusku bolo prijatie rozsiahlych sankcií a ochladenie diplomatických vzťahov. Na druhej strane sú krajiny ako Čína, Azerjajdžan a Sýria, ktoré po roku 2014 ešte viac posilnili spoluprácu s Ruskom, prehĺbili alebo prehlbujú vzťahy a Rusko vnímajú ako významného spojenca. Dokonca pre krajiny strednej Ázie je otázka spolupráce s Ruskom až na existenciálnej úrovni, bez ktorej by sa tieto krajiny dostali na úroveň zlyhávajúcich štátov.

Vďaka svojmu rozširujúcemu sa vplyvu v určitých krajinách môžeme predpokladať, že aj krajiny, ktoré Rusko v súčasnosti vnímajú ako agresora, budú a sú nútené v určitých otázkach s ním spolupracovať. Aj napriek súčasnému postaveniu môžeme očakávať, že v budúcnosti sa geopolitické postavenie

Ruska bude meniť, a preto je potrebné v tejto veci udržiavať debaty, pričom predložený článok má prispieť k ďalším takýmto výskumom.

LITERATÚRA

- [1] ABRAHAMYAN, E. 2015. The Evolving Role of Russia's Military Presence in Armenia. [online]. 2015. [citované 21. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/15635343/The_Evolving_Role_of_Russia_s_Military_Presence_in_Armenia>
- [2] BERNSTEIN, P. 2018. Contemporary Deterrence Challenges. In: The Return of Deterrence: Credibility and Capabilities in a New Era. 2018. Kingston, Canadiana print: Kanada, s. 113. ISBN 9781553396109.
- [3] BORAH, A. 2017. Syria-Russia Relations during the Syrian Crisis. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research*. 2017, 3(4), 885 – 892.
- [4] ECHR – EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. 2019. Case Ukraine v. Russia. [online]. [citované 17. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22fulltext%22:%5B%2220958/14%22%5D,%22sort%22:%5B%22kdate%20Descending%22%5D%7D>
- [5] EUROPEAN EXTERNAL ACTION. SERVICE 2018. Georgia and the EU. [online]. [citované 20. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/49070/Georgia%20and%20the%20EU
- [6] EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE 2019. EU-Armenia relations – factsheet. [online]. [citované 26. 09. 2019]. Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4080/eu-armenia-relations-factsheet_en
- [7] EUROPEAN PARLIAMENT 2016. Ukraine: timeline of events. [online]. [citované 20. 09. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20140203STO34645/ukraine-timeline-of-events>
- [8] FSGS – Federal Service of State Statistics 2019. International trade. [online]. [citované 17. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.gks.ru/folder/11193>
- [9] GERBER, P. T. — ZAVISCA, J. 2016. Does Russian Propaganda Work? *Washington Quaterly*. 2016, 39(2), 79 – 98.
- [10] GIRAGOSIAN, R. 2019. Paradox of power: Russia, Armenia and Europe after the Velvet Revolution. [online]. [citované 29. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://www.ecfr.eu/publications/summary/russia_armenia_and_europe_after_the_velvet_revolution
- [11] CHEMLA, N. — JÄRVINIEMI, J. 2019. BALTIC STATES' RUSSIAN DISQUIET. [online]. Dostupné na internete: <https://www.thenewfederalist.eu/baltic-states-russian-disquiet>
- [12] JOHNSON, D. 2017. ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic security. [online]. [citované 25. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/12/14/zapad-2017-and-euro-atlantic-security/index.html>
- [13] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2004.

Oznámenie č. 301/2004 Z. z. o prístupení Slovenskej republiky k Severoatlantickej zmluve z 1949. 2004. [online]. [citované 10. 01. 2020]. Dostupné na internete: https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/58129/1/2?vtextu=severoatlantick%25C3%25A1%2520zmluva#c_1014

[14] MORRIS, C. 2014. Crimea referendum: Voters 'back Russia union'. [online]. [citované 15. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26606097>

[15] NATO. 2019. NATO members on the map. [online]. 2019. [citované 19. 09. 2019].

[16] ODGAARD, L. 2017 Beijing's Quest for Stability in its Neighborhood: China's Relations with Russia in Central Asia. *Asian Security*, 13(1), 41 – 58.

[17] PUTZ, C. 2016. Kazakh-Russian Space Cooperation Muddles Forward. [online]. [citované 29. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2016/07/kazakh-russian-space-cooperation-muddles-forward/>

[18] PUTZ, C. 2016a. Kazakhstan Takes Delivery of (Free) Russian S-300 Missile Defense Systems. [online]. [citované 29. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2016/06/kazakhstan-takes-delivery-of-free-russian-s-300-missile-defense-systems/>

[19] RFERL – RADIO FREE EUROPE RADIO LIBERTY. 2018 Ukraine Shuts Down Offices In CIS Member States. [online]. [citované 05. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.rferl.org/a/ukraine-shuts-down-offices-in-cis-member-states/29457859.html>

[20] RUMER, E. – WEIS, S. K. 2017. Vladimir Putin's Russia Goes Global. *Wall Street Journal*. [online]. [citované 10. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.wsj.com/articles/vladimir-putins-russia-goes-global-1501877673>

[21] RUSSELL, M. 2016. European Parliamentary Research Service: Sanctions over Ukraine. 2016. [online]. [citované 23. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-579084-Sanctions-over-Ukraine-impact-Russia-FINAL.pdf>

[22] RUSSELL, M. 2018. European Parliamentary Research Service: Russia in the Middle East. [online]. [citované 23. 10. 2019]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630293/EPRS_BRI\(2018\)630293_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630293/EPRS_BRI(2018)630293_EN.pdf)

[23] RUSSELL, M. 2018a. European Parliamentary Research Service: The EU's Russia policy: Five guiding principles. [online]. [citované 23. 10. 2019]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614698/EPRS_BRI\(2018\)614698_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614698/EPRS_BRI(2018)614698_EN.pdf)

[24] SARKER, N. I. – HOSSIN, A. – YIN, X. – SARKAR, K. 2018. One Belt One Road Initiative of China: Implication for Future of Global Development. *Scientific Research*. 9(4), 623 – 638.

[25] SHIBUTOV, M. – SOLOZOBOV, Y. – MALYARCHUK, N. 2019. Kazakhstan Russia Relations in Modern Era. [online]. [citované 27. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://www.vision-gt.eu/wp-content/uploads/2019/01/AD_Kazakhstan-Russia_1.pdf

[26] SHIRIYEV, Z. 2019. Azerbaijan's Relations with Russia: Closer by Default? [online]. 2019. [citované 19. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://www.chathamhouse.org/publication/azerbaijan-s-relations-russia-closer-default>

[27] UKRAINIAN LIAISON OFFICE IN BRUSSELS. 2018. Attitudes of Ukrainians toward Russia and Russians: Dynamics and Main Trend. [online]. [citované 17. 10. 2019]. Dostupné na internete: <https://ukraineoffice.blogactiv.eu/2018/05/08/attitudes-of-ukrainians-toward-russia-and-russians-dynamics-and-main-trends/>

[28] WORLD POPULATION REVIEW. 2019. Cis Countries 2019. [online]. [citované 25. 10. 2019]. Dostupné na internete: <http://worldpopulationreview.com/countries/cis-countries/>

[29] ZABORTSEVA, N. Y. 2016. *Russia's Relations with Kazakhstan: Rethinking Ex-Soviet Transitions in the Emerging World System*. Abingdon, Routledge: New York.